

Inhoud

Voorwoord	7
Hoofdstuk 1 uit den ouden doosch	8
Hoofdstuk 2 pubertijd	14
Hoofdstuk 3 de krochten van de geest	18
Hoofdstuk 4 de schoolbank	22
Hoofdstuk 5 hoe verder?	26
Hoofdstuk 6 rijksdiender	30
Hoofdstuk 7 de kunstacademie	40
Hoofdstuk 8 duidelijke taal	54
Hoofdstuk 9 de gitaar	60
Hoofdstuk 10 gedoe	68
Hoofdstuk 11 opkrabbelen	80
Hoofdstuk 12 zoeken naar zin	94
Hoofdstuk 13 werken naar de waarneming	102
Hoofdstuk 14 vader	116
Hoofdstuk 15 moeder	122
Hoofdstuk 16 zanger liedjesschrijver	132
Hoofdstuk 17 gedachtespinsels	148
Hoofdstuk 18 The road The weed The stones	156
Nawoord	176



foto: Clarck Wilinski

Voorwoord

‘De ware kunstenaar is de levenskunstenaar’.
Deze woorden zag ik eens gebeiteld in de rand van de eikenhouten schouw van een bevriende kunstenaar. Na het vroegtijdig verlaten van de kunstacademie zocht ik vergeefs naar een antwoord op de vraag wat kunst en kunstenaar zijn eigenlijk in zou kunnen houden. Ook begon ik verstrikt te raken in mijn filosoferen over zaken als waarheid, recht, religie en zingeving.

De schijnbare tegenspraak in de titel van dit boek: ‘kunst, de zin van het zinloze’, komt voor mij het dichtst bij de betekenis van de kunst die ik heb kunnen vinden. Wat is de zin van het leven? Ik zou het niet kunnen zeggen. Toch voel ik iets van zingeving als ik mijn schilderijen, tekeningen, liedjes,

gedichten maak en deel met het publiek onder meer met deze autobiografie. Die behandelt mijn levensloop vanaf mijn eerst bewaarde tekening die ik als negenjarige druktemaker maakte, tot zestigjarige leeftijd.

Hoe vergaat het een jongetje, dat in zijn fantasie als Winnetou of Old Shaterhand de hele wereld aankan? Het leven heeft aan me geschuurd om me de mens te laten zijn die ik uiteindelijk geworden ben.

Of ik kunstenaar ben kan ik moeilijk zeggen, al moet ik bekennen me wel eens een kunstenmaker te hebben gevoeld. Hoe dan ook, het zoeken naar zin en zingeving werd voor mij de levenskunst.



Hoofdstuk 7

de kunstacademie



Misschien dramatiseer ik als ik mijn eerste kennismaking met de kunstacademie omschrijf als een cultuurschok, maar dat er een heel andere sfeer hing was onmiskenbaar. Mijn collega's bij de Rijkspolitie waren op onderling contact ingesteld en teamgericht, maar veel studenten op de academie leken meer een soort eilandjes waarvan ik maar moeilijk hoogte kreeg. In het eerste jaar, dat een oriënterend jaar was ging dat nog wel, al liepen er een paar introvert en in mijn ogen wat wereldvreemd rond. Gelukkig waren er ook waarmee ik wel kon opschieten. Het leeftijdsverschil zal mogelijk een rol hebben gespeeld. Op mijn werk was ik één van de jongere collega's geweest. Nu was ik, met mijn zevenentwintig jaar, één van de oudste studenten. Mijn klasgenoten waren bijna allemaal zo'n achttien tot twintig jaar oud en kwamen, bij wijze van spreken, zo bij moeder vandaan. Het meest nog moest ik wennen aan de docente

Egbertje. De vrouw nam ons op een mooie zomerdag mee naar de Buitenhaven waar destijds een smal strandje lag. Ze hield een verhaal over de verloren kinderlijke onbevangenheid en vond dat wij daar iets van terug moesten zien te vinden. Om dat weer te voelen liet zij ons gehurkt plaatsnemen aan de waterkant, waarna wij met onze handen in het water dienden te spatten. "Kijk naar de druppels" oreerde Egbertje, "kijk met de ogen van een kind". Opgelaten keek ik af en toe achterom naar de langs de haven gelegen weg. Gelukkig, ik zag geen bekende stadgenoten. Veel nuchtere Kampenaren keken toch al wat vreemd naar die rare studenten in vaak aparte kledij, met hun haar dat soms blauw of groen geverfd was. Zij zouden hun wenkbrauwen hebben opgetrokken als zij mij daar zo bezig hadden gezien. Zo ben je een voor stoer doorgaande politieman en zo sta je kind te wezen en met water te spatten. Maar

dan wel op academisch niveau natuurlijk. Ik kon het, laten we zeggen, niet allemaal omarmen. In de tachtiger jaren van de vorige eeuw was het abstract bezig zijn bijna een must. Het was helemaal in, zou je kunnen zeggen. Vaak hoorde je de term 'vernieuwend' vallen en ik had het gevoel dat dit een soort van heilig streven moest zijn voor iedere zichzelf respecterende student in de kunsten. Er rustte een taboe op verschillende figuratieve kunstuitingen en zeggen dat je werk van bijvoorbeeld Anton Pieck mooi vond was vloeken in de kerk. Nee, je hoorde erbij als je helemaal weg was van 'Who's Afraid of Red, Yellow and Blue' van Barnett Newman, of hele werelden zag achter een schilderij waarop drie vlekken een een paar streepjes stonden. Al werd het door de docenten niet met zoveel woorden gezegd; het was de bedoeling de vernieuwende abstracte kunst te beoefenen. Nu was er best wel abstract werk dat ik kon waarderen, maar wilde ik zo ook werken? Kon ik me daar wel in vinden? Waar kon ik me eigenlijk in vinden?

Ik voelde me steeds meer een dolende ziel worden. Regelmatig kreeg ik ook het idee dat de opleiding in de vrije kunsten toch minder vrij was dan het leek. Zoals gezegd, het was abstract wat de klok sloeg, maar wat als je anders wilde? In een opleiding tot 'vrij kunstenaar' kun je natuurlijk de studenten niet verbieden om op een bepaalde manier bezig te zijn, want hoezo dan 'vrij'? Ik maakte eens een werk van een akoestische gitaar die tussen twee grote wielen stond, als een ouderwets kanon, maar nu dus met een gitaar. Het geschut vuurde allerlei kleuren af. Toen ik het werk aan de docent liet zien, keek deze er even peinzend naar en zei zoiets als: "Ja, ja, maar dat kun je natuurlijk ook abstract weergeven". Hij zei natuurlijk niet dat ik dit niet figuratief had mogen weergeven, dat zou onvrij zijn. Toch begreep ik, dat ik volgens hem niet goed bezig was. Ik geloof dat ik toen al iets zocht als een mix van figuratief met abstracte elementen, al was ik me daar nog niet zozeer van bewust. Hoe graag had ik een docent gehad die dit onderkende zodat hij mij verder kon helpen. Maar in die tijd wist ik het het zelf eigenlijk ook allemaal niet zo goed. De begeleiding die je kreeg was verder ook minimaal. In het eerste jaar viel dat nog wel mee. Maar in het

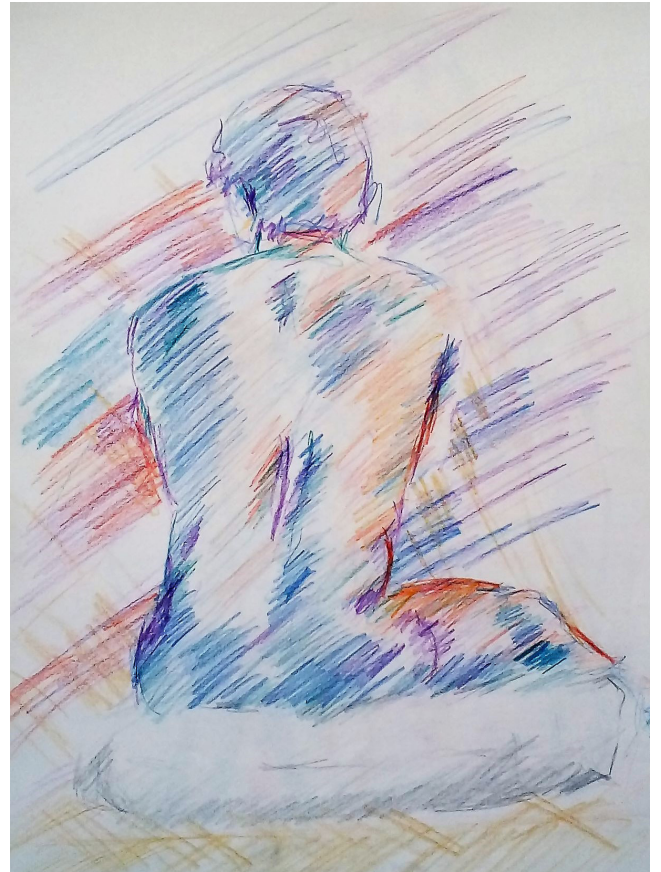
tweede jaar, toen ik voor autonoom schilderen koos, zag je de docenten vrij schilderen bijna niet. Misschien had ik bij ze aan moeten kloppen, maar wat dat betreft heb ik dat laten liggen.

De tekening die je bovenaan de voorgaande bladzijde ziet, is gemaakt naar aanleiding van een opdracht in het eerste jaar: 'hoe ervaar je de academie?' Ik schilderde een gouache die het binnenste van een grot laat zien waar allemaal kwasten op pootjes komen aanlopen. Ze kijken wat vragend, verdwaasd zou ik haast zeggen. Ik kan natuurlijk achteraf mijn fantasie op het werk loslaten. Verbeeldt die grot mijn onderbewuste? Mijn gevoel? Ik kon toen niet zoveel woorden geven aan wat de academie met mij deed, maar denk dat ik het beeldend goed heb weergegeven.

De somberheid en spanningen die zich in mijn laatste jaren als politiemann van me meester hadden gemaakt, verdwenen in het eerste jaar van de kunstacademie wat naar de achtergrond. Het verkennen van de nieuwe wereld nam mij in beslag en ik moet zeggen dat de studentenfeestjes best leuk waren. De joint ging daar nog wel eens rond en daar nam iedereen dan steeds een paar trekjes van. Dat gaf een saamhorig gevoel. Ik deed daar in het begin nog wel eens aan mee. In combinatie met de biertjes die ik dan dronk viel dat bij mij niet zo goed. Ik liep eens aangeschoten en stoned van zo'n feestje terug naar mijn huisje in de Morrensteeg. Onvast ter been als ik was door de Libanon en de alcohol kwam ik moeizaam vooruit. Er overviel mij het wanhopige gevoel nooit meer thuis te komen. Dat was de laatste keer dat ik me aan een joint heb gewaagd. Ook de gezellige soos in de eeuwenoude Cellebroederspoort werd vaak door mij en mijn vrienden bezocht. Ik was blij weer in het vertrouwde Kampen te wonen en kon, behalve de nieuwe vrienden uit de klas, om blijven gaan met de vrienden van vroeger.

Naast de veelal op abstracte vormgeving gerichte lessen, kende de Hogeschool voor de Kunsten Constantijn Huygens, zoals de academie in Kampen voluit heette, toch ook nog het tekenen en schilderen naar de waarneming. Het is niet zo dat ik hier helemaal niets van bakte, maar ik merkte nu dat ik mij daar weinig in verdiept had.

Het was dus aanpoten tijdens het modeltekenen en hoewel ik liever iets uit mijn hoofd verzon, zag ik hier het nut wel van in. De studies waren goed voor je oog- en handcoördinatie. Zo kon ik een meer spannende en trefzekere lijnvoering ontwikkelen. Die kon mij van pas komen als ik op mijn eigen manier bezig zou gaan.





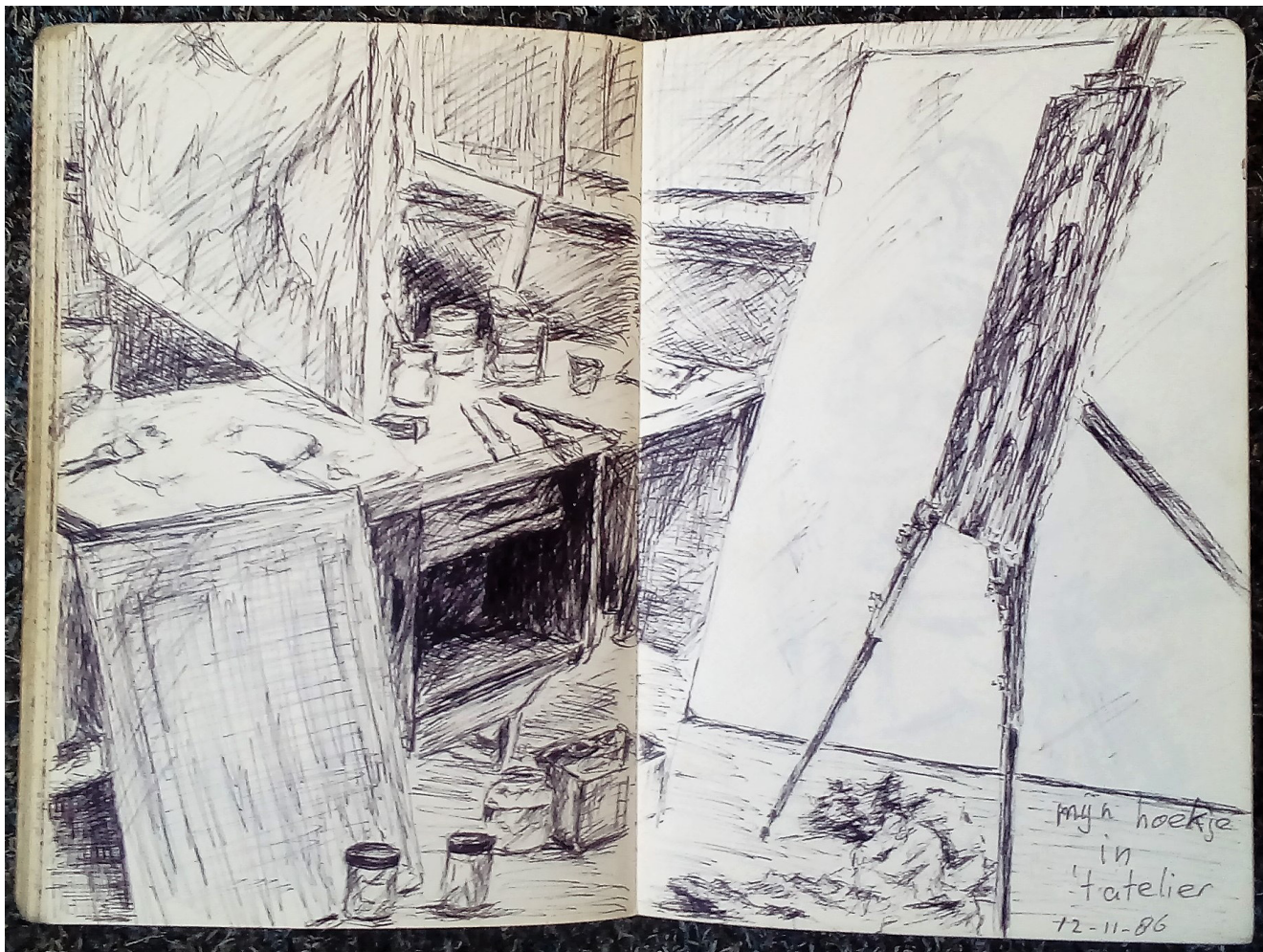


Ik koos in het tweede jaar voor de studie 'Vrij Schilderen' zoals dat toen genoemd werd. Met een aantal klasgenoten huurden we van de gemeente Kampen voor een zacht prijsje een paar lokalen van een leegstaand schoolgebouw en richtten die in als atelierruimtes. Per lokaal konden vier personen een hoek inrichten om in te werken. Op de volgende bladzijde zie je een tekening die ik maakte van mijn hoek.

Na zo'n half jaar kwam dan eindelijk Eli Content, de docent vrij schilderen, een bezoek brengen aan onze ateliers. Ik had gehoord dat Content een docent was die zich erg oriënteerde op de zo in zwang zijnde abstracte kunst. Ik werkte meestal figuratief, al maakte ik ook wel abstracte studies. Toch waren mijn verwachtingen hoog gespannen. Hij zou ondanks zijn persoonlijke voorkeur commentaar kunnen geven op abstracte elementen als compositie, kleurgebruik, mijn handschrift en dergelijke.

Ik had een aantal schilderijen ter beoordeling neergezet. Hij negeerde ze alle, behalve het werk dat hierboven te zien is. Een vrouwelijk naakt, getekend in oliepastel. Ik had het gemaakt naar de naaktstudie uit één van de lessen modeltekenen,

die is afgebeeld op de voorgaande bladzijde. Het was een uitdaging voor me geweest het licht met het model en de omgeving te laten spelen en ik vond dat ik daar aardig in geslaagd was. Content keek er even naar, schudde het hoofd en zei misprijzend: "Het is bijna pornografisch" om vervolgens verder te lopen. Hierna begon hij ons toe te spreken over wat kunst volgens hem allemaal wel inhield. Het meeste daarvan ging langs me heen. Ik was verbouwereerd en teleurgesteld en had moeite om hem nog serieus te nemen. "Kunst is een intellectueel gebeuren" hoorde ik hem be-
weren. "Hoezo?" dacht ik, "wie bepaalt dat? Wat koop ik voor je theoriën. Help mij liever verder, door nuttige aanwijzingen te geven." Maar ik hield bij gebrek aan assertiviteit mijn mond.





Het werk van de eenzame figuur in een kleurrijke, maar heilige omgeving, te zien op voorgaande bladzijde, maakte ik bij de docent Jacques Snijder. Hij was een al wat oudere man die ons altijd toesprak op rustige nadenkende toon. Zijn lessen waren vlakke vorm en kleurenstudies, waarbij vaak een beroep werd gedaan op gevoel en intuïtie. Ik genoot erg van zijn lessen, vooral ook omdat er altijd zo'n fijne sfeer in de klas hing. Na de les werd ons werk vaak aan de muur gehangen. Dan besprak hij het klassikaal en liet ons ook commentaar op het werk geven. Helaas kreeg ik in het tweede jaar geen les meer van Snijder.



Egbertje had nu eens een les bedacht, waarin iedere student vijf elementaire vormen van klei moest maken. We lieten de kubussen, balken, piramides, bollen en cilinders een week lang drogen waarna deel twee van de les volgde. Ieder diende nu zeer stil te zijn en in opperste concentratie de voorwerpen in een bepaalde compositie te leggen, zodat er een zekere spanning tussen zou ontstaan. Egbertje wist dat hierdoor een hele bijzondere sfeer zou worden opgeroepen, ja wij zouden in een soort trance geraken. Per compositie zou zij ons dan een cijfer geven.

Ik stond met klasgenoot en vriend Fred aan een tafel en we hadden elkaar al eens wat lacherig aangekeken. Het werd stil in het lokaal. Terwijl ik de vormen rangschikte vroeg ik Fred zachtjes of hij al iets voelde. "Ja" liet hij weten, "het golft door me heen." Ik fluisterde zoiets dat vooral mijn

bolvorm een bijzondere relatie aanging met de kubus, waardoor ik een diepere dimensie gewaar werd. De bijzondere sfeer die wij meekregen was, dat het nogal vrolijk werd. Maar zo had Egbertje dat niet gedacht. Na enige vergeefse vermaningen aan vooral mijn adres, zei ze dat ik maar eens alleen, in een andere ruimte mijn composities moest maken. Ze gaf een vijf voor mijn poging tot dan toe. Daar ging ik weer, achtentwintig jaar en je vervalt opnieuw in je oude puberale gedrag. Nee, een les bij Egbertje was een serieuze zaak, daar viel niet mee te spotten.

In de andere ruimte legde ik de vormen in een paar tellen neer. "Nu niet meteen Egbertje om een beoordeling vragen" dacht ik, "nee, je bent een hele tijd serieus en geconcentreerd bezig geweest." Na een tijdje wachten vroeg ik haar om te komen kijken. Ik kreeg een acht.



Toch was het allemaal niet zo leuk. De laatste helft van het tweede jaar raakte ik mentaal in een neerwaartse lijn. Zo was ik bij deze tekening intuïtief bezig geweest, als in het eerste jaar bij Jacques Snijder. Langzaam had ik de vormen laten ontstaan. Toen ik de tekening aan mijn docent liet zien vertelde deze me dat hij die naargeestig en sinister van sfeer vond. Hij had in Nederlands-Indië gevochten en wat hij zag riep beelden bij hem op van patrouilles die hij door het oerwoud had moeten lopen. Ik werd niet blij van zijn reactie en ik vroeg me af in welk mentaal vaarwater ik aan het geraken was.



Het was mogelijk om, buiten de richting die je had gekozen, andere disciplines te verkennen met studie-uren. Ik koos een paar lessen grafiek, waar je technieken als etsen en lino'snedes beoefende. De etsen die ik maakte zijn zoekgeraakt. Misschien heb ik ze weggegooid omdat ik er niet te-

vreden over was, maar van de lino'snedes heeft bovenstaande afbeelding het overleefd.

Ik maakte deze naar aanleiding van een nare droom. Het was een echte nachtmerrie, zoals ik er niet veel heb gehad.

'Ik sta voor een diepe kloof, het is schemerdonker en er hangt een dreigende sfeer. Aan de overkant zie ik een mager vrouwenfiguur staan. Ze houdt een brandende bol boven haar hoofd. Wat is zij? Een geraamte? De dood? Is zij een heks? Dan wenkt zij mij om naderbij te komen, maar ik laat haar weten daar niet voor te voelen. Plotseling heeft ze me vast en ze voert mij over het ravijn heen mee omhoog, naar haar wereld die ergens boven is. Er maakt zich een immense, panische angst van mij meester'.

Toen ik de lino aan mijn bevriende klasgenoten liet zien en het verhaal erbij vertelde, moesten ze lachen. Eén van hen noemde het 'ballen op het strand' wat werd overgenomen door de anderen. Weken later kwam dat nog wel eens langs.

Ik begreep het wel, maar toch stak het me. Was het omdat ik mijzelf vaak nonchalant opstelde en nog wel eens ergens een grap van probeerde te maken? Ik liet het maar zo. Sommige dingen kun je eigenlijk maar beter niet delen.



Op de academie maakte ik ook een aantal abstracte werken, al waren dat er volgens mij niet zoveel. Waar die allemaal gebleven zijn? In het archief van de gemeentereiniging denk ik, al heeft mijn broer er nog één op zijn kantoor hangen. Uit de tijd van de kunstacademie heb ik bovenstaande gouache nog terug kunnen vinden. Ik weet niet wat de titel zou kunnen zijn, maar het suggereert iets van snelheid.

Ik maakte het laatste half jaar op de academie bijna geen werk meer. Mijn sombere buien sloegen om in depressieve en ik kon geen inspiratie of motivatie vinden om nog wat te doen. Ik begon te filosoferen over wat kunst was, de zin van het bestaan, wat recht was, moraal. Het werd erg druk in mijn bovenkamer en veel organisatie zat er niet in. De studie filosofie van Ruud Kaulingfreks maakte het alleen maar erger. De man gaf zulke vage lessen. Ik ging heftige discussies met hem aan en moet een recalcitrante indruk hebben gemaakt, ook voor mijn klasgenoten. Ik flipte bijna toen Ruud tegen me zei: “Die asbak die je daar ziet, is die er wel? Verzin je die niet in je hoofd?” – je mocht toen gewoon roken in zijn klas. - Het

lag op het puntje van mijn tong om te antwoorden: “Als ik die naar je hoofd gooi, is die bult er dan wel op je kop? Verzin je die dan niet in je gedachten?” Maar ik beet me op mijn lip. Later zou de boerenwijsheid nog vaak door me heen gaan: ‘denken moet je aan een paard overlaten. Die heeft een groter hoofd’.

Het beetje werk dat ik liet zien bleek niet genoeg bij de eindbeoordeling van het tweede jaar. Het kan ook zijn dat ik, door mijn tegendraadse houding in combinatie met blijken van weinig motivatie geen positieve indruk maakte. Hoe het ook zij, ik bleef zitten en moest het jaar overdoen. Ik zag er geen gat meer in. Neerslachtig nam ik afscheid van de academie.

Nawoord

Wanneer ik vertelde dat ik een autobiografie aan het schrijven was werd me de vraag “waarom” wel eens gesteld. Uiteindelijk kwam ik niet veel verder dan dat het ‘zin gaf in het zinloze’.

Waarom wil een mens wat hij wil en doet hij wat hij doet? Ik fantaseer wel eens dat iemand mij interviewt en mij met vragen het vuur aan de schenen legt. Op een gegeven moment kom je er gewoon niet meer uit omdat de vraag ‘waarom’ achter ieder antwoord gesteld kan worden. Maar dan dringt zich op een gegeven moment de vraag op: “waarom vraag ik eigenlijk steeds waarom?” Dan vind ik rust bij de gedachte dat ik het allemaal niet weet en ook niet hoeft te weten. ‘*Zalig zijn de armen van geest*’ klinkt de bijbeltekst. Mijn Gereformeerde opvoeding werpt zo nu en dan toch nog zijn vruchten af.

Ik heb wel eens getwijfeld of ik dit boek zou uitbrengen. Het is toch een erg persoonlijk verhaal, waarin mijn leven wordt beschreven zoals ik dat heb ervaren. Een bekende die dit boek leest zal misschien bij sommige passages denken: “Maar zo was het niet.” Laat ik dan zeggen dat een ieder zijn eigen waarheid heeft. Ik ga hier liever geen zinloze discussie over aan, omdat iedereen hierin ook zijn eigen gelijk heeft. Maar ik heb niemand willen kwetsen en ook mijzelf niet mooier willen voordoen. Wat mij over de twijfel heen hielp is, dat wij allemaal mensen zijn waarbij niemand perfect is.

Wat voor zin heeft het bestaan? Wat stelt het allemaal voor? Het antwoord kent misschien helemaal geen woorden, maar kan uiteindelijk slechts worden beleefd.

*‘ligt in het zoeken het antwoord al besloten
of is de weg bestemming en einddoel
en zal de som der dingen mij uitloten
tot ik de zin der zaken in mij voel?’*

henkjans.nl